

**Instytut Nauk o Literaturze Polskiej i Zakład Historii Literatury Poromantycznej
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
zapraszają na
konferencję *Semantyka „rasy” w kulturze polskiej (1800-1939)***

Konferencja planowana na listopad 2017 roku, ma na celu ustalenie znaczeń, jakie kategoria ta przybierała w omawianym okresie w trzech obszarach dyskursywnych: literaturze pięknej, publicystyce i dwóch głównych dyscyplinach naukowych, które się nią wówczas posługiwały – antropologii i przyrodoznawstwie. Zaproponowane ramy chronologiczne umożliwią prześledzenie funkcjonowania nowoczesnych sposobów rozumienia pojęcia „rasy” w perspektywie Braudelowskiego „długiego trwania”: od późnooświeceniowej biologii do dyskursów naukowych i społeczno-politycznych okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Na ziemiach polskich pod zaborami kategoria ta jako modus myślenia o kulturowej odmienności, wikłała się, z jednej strony, w opozycje, konstruowane przez świat Zachodu w celach polityczno-gospodarczych i wspierane przez dyskurs wiedzy, szczególnie przez radykalne nurty ewolucjonizmu w naukach społecznych. Z drugiej strony, nałożyła się ono na wcześniejszą historycznie narrację naturalizującą nierówności społeczne: ideologię sarmatyzmu z jej przekonaniem o odrębności etnicznej szlachty i chłopstwa (mit wojowniczych Sarmatów, chłopci jako potomkowie Chama). Stąd polskie funkcjonalizacje tego pojęcia różniły się od tych, które wykształciły się w obrębie zachodniej *episteme*, a zapożyczone od nich matryce konceptualne służyły tworzeniu wewnątrzspołecznych, partykularnych stratyfikacji (np. włościanie jako odpowiednik „dzikich”) lub określaniu tożsamości zbiorowej (np. „Polacy jako Indianie” Ludwika Powidaja lub „Żydzi jako Indianie” Aleksandra Świętochowskiego). Kolejny problem stanowi stopniowe, zauważalne od lat 90. XIX wieku, zawłaszczanie kategorii „rasy” przez dyskurs nacjonalistyczny, gdzie pełniła ona funkcję integrującą. Ta specyficzność znaczeń „rasy” w kulturze polskiej, powstająca na styku tego, co ogólnoeuropejskie i tego, co swoiście polskie, mimo licznych prób ujęcia zagadnień cząstkowych, nie została w polskiej humanistyce omówiona w sposób syntetyczny i jednolity metodologicznie.

Kolejnym celem konferencji będzie stworzenie przestrzeni dyskusji dla przedstawicieli różnych dyscyplin humanistycznych (filolodzy, kulturoznawcy, historycy idei, socjologowie), co, jak mamy nadzieję, pozwoli wypracować transdyscyplinarne narzędzia do analizy znaczeń „rasy”, które umożliwią stworzenie mapy polskich wyobrażeń etnicznych w okresie od pozytywizmu do dwudziestolecia. W ten sposób chcielibyśmy się przyczynić do lepszego zrozumienia partykularności oraz uniwersalizmu kultury polskiej.

Semioza dyskursu „rasy” w poszczególnych tekstach obejmowała znaczenia, tworzone w procesie wielocłonowych przekodowań pomiędzy zróżnicowanymi systemami kulturowymi. Dlatego pojęciową ramę działań analitycznych, zaproponowaną uczestnikom konferencji, będą wyznaczać takie nadrzędne terminy, jak: „wzór kulturowy” (amerykański konfiguracjonizm), dyskurs w rozumieniu Foucaulta, „społeczna historia wyobraźni” (Clifford Geertz), poststrukturalistyczna „reprezentacja” i „mimikra” (Bhabha).

W trakcie konferencji proponujemy namysł nad następującymi zagadnieniami:

1. „rasa”, „rasizm”, „etnocentryzm”: definicje i uściślenia,
2. historia pojęcia „rasy” w kulturze polskiej nowoczesności,
3. recepcja zachodniej antropologii „rasowej” na ziemiach polskich,
4. znaczenie darwinowskiego ewolucjonizmu dla ukształtowania się nowoczesnej kategorii „rasy”,
5. pojęcie „rasy” w biologii i naukach społecznych – podobieństwa i różnice (tutaj np. kwestia obecności darwinizmu społecznego Spencera i Haeckela w polskiej refleksji społecznej),
6. wątki eugeniczne polskiej nowoczesności,
7. mitologia krwi jako rezerwuaru wartości „rasowych”: uprzedzenia klasowe na ziemiach polskich, zagadnienie metyzacji, degeneracja jako jedno z podstawowych „zagrożeń” społecznych schyłku XIX wieku,
8. beletrystyczne, pamiętnikarskie i prasowe wizerunki rasowej odmienności,

9. „rasa” i *gender*: problem konceptualizacji różnic biologicznych za pomocą kategorii odnoszących się do podziału płci,
10. analiza stereotypów etnicznych w polskiej literaturze dziecięcej i młodzieżowej,
11. możliwość aplikacji ekonomii afektywnych, związanych z badaniami nad rasizmem w koloniach (Fanon, Mannoni), do badań nad kulturą polską,
12. opisy odmienności „rasowej” w polskim podróżopisarstwie,
13. „rasowy” portret Żyda: ujęcie dialektyczne (ścieranie się obrazu negatywnego, tworzonego przez Polaków i specyficznej, pozytywnej samoidentyfikacji określonych warstw diaspory żydowskiej, jak np. syjoniści czy działacze „Bundu”).

Konferencja odbędzie się w dniach 15-16 listopada w katowickiej części Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego. Opłata konferencyjna dla osób spoza Uniwersytetu Śląskiego wynosi 480 złotych, a dla pracowników i doktorantów UŚ – 260 złotych. W jej ramach zapewniamy dwa noclegi, obiady i publikację pokonferencyjną w punktowanym czasopiśmie z listy B Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Wszystkie aktualne informacje na jej temat są dostępne na stronie: <https://konferencjarasaus.wordpress.com>. Na abstrakty o objętości 1000 znaków czekamy do końca maja br. Informacje o zakwalifikowaniu tekstu prześlemy do końca czerwca. Zgłoszenia proszę przysyłać na adres: konferencjarasaus@gmail.com

Z poważaniem

dr hab. Wacław Forajter
dr hab. Magdalena Piekara
dr hab. Filip Mazurkiewicz